

СЛОБОДАН ВУЈАЧИЋ, НИКШИЋ

ОД „ПРКОСНИХ СТРОФА“ ДО „КЊАЖЕСКЕ
КАНЦЕЛАРИЈЕ“

Књижевна критика и културна политика, ако су у подужем послјератном интервалу уопште помињале Радована Зоговића, највише пак бавиле су се просуђивањем (читај: осуђивањем) његових премиса и ставова у релацијама политике и идеологије у књижевности, свдећи његову књижевничко-пјесничку физиономију на арбитарску улогу чији су императиви садржани у доктринарном геслу— да је превасходна функција књижевности у „истинитом одражавању стварности“, за конкретне револуционарне потребе. Стално се понављало, одасвуда, да је био „партијски демијург“, у нашој култури и књижевности, да су, чак „Пркосне строфе“, и књига полемичко-критичких чланака „На попришту“, малтене зауставиле савремене токове и прогрес у југословенским књижевностима. А те књиге су, знамо, веома брзо по објављивању, нестале из јавности (!), као и све оно што је везано за њихова аутора. У тим, и таквим, односима, на Зоговића су се обрушавали и позвани и непозвани (углавном ови други), покушавајући да га потпуно детронизују: и као пјесника, и као полемичара — критичара, и као човјека и револуционара.

Један угледни књижевни критичар, Зоговићеву концепцију умјетности, „упркос њеној декларативној револуционарности“, и, наводно, „идејној прогресивности“, прогласиће, и у име „недоктринираног марксизма“, за догматску, и она ће, по њему, бити напуштена као „механицистички и прагматски покушај вулгаризације дијалектичког метода и у критици и у естетици“¹⁾. Оптужен је и као макијавелист — да не бира средства у сузбијању „аутентичне концепције умјетности, а у склопу тога потенцирани су и „предратни гријехови“. Све је ово трајало подуго и добивало различне облике, и створио се својеврстан парадокс:

¹⁾ Радомир Константиновић, *Биће и језик, Радован Зоговић, „Просвета“*, Београд, 1983. год.

„протагонисти“ нових путева и „слободе стваралаштва“, и те како су припомогли да пјесник Зоговић зашуту пуних шеснаест година! Био је онемогућен, био је сам. И стваралац је у оваквим и сличним приликама „најсрећнији кад је сам“, вели Фјодор Достоевски. Радован Зоговић неуморно је стварао.

(Зоговић не би био оно што је, и што значи, да се поколебао. Истина, он се, и тада, и касније, као и сваки човјек а посебно креативац, мијењао, али, превасходно, у смислу стваралачке надградње. Остаће, досљедно, и чврсто, уз своје строфе пркоса, али ће, исто тако, створити чудесну и блиставу поетску хронику под именом „Књажевска канцеларија“, књигу стихова која ће, у рецензијама суптилнога лирика Стевана Раичковића и Михаила Лалића добити високу и праву оцјену, као и у познатим исказима Десанке Максимовић. Својевремено, па и благовремено, Крлежа ће енциклопедијским гестом отворити Зоговићу странице једног загребачког часописа, београдска „Просвета“ објавиће му неколике поетске збирке, а јавиће се, напокон, и црногорски издавач „Побједа“ са изабраним страницама поезије нашег пјесника, са опширном историјско-књижевном и критичком студијом Василија Калезића. Свјетлост дана угледаће и Зоговићева антологија црногорске епске народне поезије, најбоља до сада у нас, са коментарима завидног научног карактера).

*

Радомир Константиновић, творац великог критичког опуса и опсежне студије о Зоговићеву пјесништву, каже, за Зоговића: „Живећи у трагичности тога покрета самозатварања, он није случајно (у једном од најпесничкијих својих тренутака) угледао граб, ту маслину дивљих шума: сн је понављао, сваким својим стихом, и лексички и синтакстички, природу граба, његову судбину и његову материју. Он је неплодан као граб, и не даје друго него (као граб) само огањ; али тај огањ никад неће бити виђен: то је некакво унутрашње сагоревање“. То је само латентни пожар — пјесник тиња и догоријева, јер, каже нам критичар, Зоговићева пјесама се „кружа“, а у ј е з и к у, то је пјесма, „као одбрана песме сквргавањем“, то је њезино „скрућивање“ и анти-ток“, сукоб са је з и к о м; отпор лаком „отицању“ ријечи, „заустављање“ очекиваног ритма.

Ко је, овдје, у сукобу са теоријским постаментом поезије као такве? Управо, ко поједностављује цијелу једну метафорику? Није ли критичар с и м б о л, у смислу више духовности појма и идеала, претворио у симболологију? Он је веома аналитичан, одвише рационалан у односу на Зоговићеву поезију. Колико је творац са пјесником? Тражи ли, намјерно или не, не-пјесника у Зоговићу? — А ми, нити полемишемо нити глорификујемо, већ покушавамо да заснујемо цјеловитији однос према Зоговићевој поетици (од „Пркосних строфа“ до „Књажевске канцеларије“) на

његовим умјетничким достигнућима а не не-достигнућима. (Истина, знамо, да су, у Зоговића, постојали извјесни критеријуми, немодификовани њим, које, у односу на једног великог пјесника, само дјелимично прихватимо. Био је крајње одбојан према пјеснику Тину Ујевићу. Можемо да разумијемо једнога Зоговића кад мисли на Тинове „клерикалне акорде“ и „мутне мистичне тонове“, и друго — несрећно посртање у потоњем рату, али, нипошто, не можемо, због тога, да се удаљимо од Тина — пјесника, есејисте, полемичара, критика, ерудите, акрибисте; од Тина, којег, својевремено, прихвата покрет црногорске социјалне литературе у којему је и Радован Зоговић. Тако, Зоговић, неће да види цијелога Тина, као ни Константиновић Зоговића, поготову у „Књажеској канцеларији“. У овоме, јасно, полазишта су им веома различна).

*

Ако, хронолошки, сагледамо Зоговићеву књижевну историју, видимо да су „Пркосне строфе“ објављене 1947. године, и „трајале“ само годину дана! Двије предратне збирке пјесама заплијењене су и уништене²⁾. Потом, период од шеснаест година принудне апстиненције. Судбина се трауматично поиграла са пјесником. Много, много, чак и за Радована Зоговића! Зар није, и све ово, допринијело „унутрашњем сагоревању“ и „самозатварању“? „Пркосне строфе“ су збир, и одбир, цјелокупне дотадање Зоговићеве поезије. Аутор, како то и иначе уобичава, објашњава и настанак књиге и већине пјесама, по њему важнијих. „Ослободио“ се неких пјесама, а неке прерадио, управо, како нам саопштава, уследио је „дефинитиван прекид са конвенционалним патриотским стиховима“ и „ослобађање од најгорих врста наивности и сентименталности ране социјалне лирике“, те „елемената анархичности“ и „тамне оригиналности“ па и „надреалистичких ефеката“³⁾. Зоговићево објашњавање „настанка пјесама“ био је повод да га прогласе „пјесником рационалне инспирације“. А он, у ствари, коментарише актуелну функцију своје пјесме, и намјерно, и снажно, и тиме, заострава однос према ауторима „вјечних истина“ у поезији, и према свему што је противу к о м у н и з м а, без обзира да ли су противници у Београду, Берлину, Мадриду, Прагу... Према свему што је драстичном силом супротстављено и д е а л у о комунизму као стварном покрету на путу ка новој свијести, и креативној и револуционарној уједно. Зоговићу, уосталом, није била потребна теоријска расправа да ли је и колико синтеза револуције и умјетности „само давна и тужна утопија проклетника на земљи“ и стремљење за апсолутним које би негирало и естетску и сваку другу слободу, јер је знао, разумијевао и носио

²⁾ *Песница*, Бања Лука, 1936, *Пламени голубови*, „Нова књига“, Загреб, 1937.

³⁾ *Јевто Миловић, Разговори са умјетницима*, Београд, 1983 (Зоговићеви искази за овај рад узети су из Миловићеве књиге).

потврђене истине о класно ослободилачкој мисији културе и умјетности у духу Лењинових естетичких пролегомена — о односу умјетника према друштву и да идејни став у служби правде представља љепоту човјекова постојања.

За разумијевање Зоговићевих „објашњења пјесме“, карактеристична је пјесма „Интернација Црне Горе“, и као реминисценција на „аустријско вријеме“, и као однос према конкретном догађају. Неће, он, никаква нагађања и уопштавања, ништа неодређено и погодбено: чисти реалитет повод му је за пјесму. И овом поступку се замјерило, као бала гном и оптерећујућем за поезију, управо да ли таква „инспирација“ и још коментари датих пјесама, сјенче и у други план „одводе“ лирику. Зоговић има одговор: многе његове пјесме, прије рата, посједовале су езоповски језик и алегоријске слике, па су, и с тог разлога, подаци и коментари неопходни. А ми бисмо додали: Ти су елементи, пјесниковом руком, напросто уприрођени, у пуној су симбиози са пјесмом; та апроксиматива облик је допунског дијалога, чешће са полемичким тоновима, чиме се ствара наглашенија драматика саме пјесме.

Циклуси пјесама у „Пркосним строфама“ одређене су тематске цјелине, мада адекватан континуитет међу њима није сасвим успостављен, па књига унеколико је декомпонована. Циклус Дошљаци или пјесма о Али Бинаку, у односу на циклус о биографији вође наше револуције, показују двије линије или двије компоненте Зоговићева поетског чина. У првом циклусу изразитије су присутни наративни па и епски литерарни тонови. Мудрост Али Бинака, који подсјећа на старозавјетног Јова, сублимат је духовног и других искустава више покољења, па се Зоговићево „пјесничко казивање“, и са тих разлога, морало и афористички засновати, и са елементима рустикално-архаичне лексике, што је критика уочила. Зоговић хоће да се „исцрпи“, а то неминовно ствара извјесну развученост и она успорава очекивани интензитет. Међутим, циклус пјесама о вођи наше револуције показује другачијег па и новог Зоговића. Негдје је стих само једна ријеч, или само једна (кратка) реченица или реченица у реченици па и синтагма. Намјерно су разглобљене синтаксичке цјелине; употријебљен је метод синкопирања (детаљније га објашњава Константиновић на Зоговићеву примјеру), а који је сигнификантан за најпознатија остварења Владимира Мајаковског. И казано је и потврђено да су „садржаји“ пјесама овога циклуса превазилажење појединачног — револуционарни и ослободилачки чин мора и треба да тријумфује заслужено, без приговора. Конструкција стиха овога циклуса, који је у ствари поема, веома погодан је за рецитал, поготову у преломним друштвеним тренуцима; садржај се најбоље прима кад се слуша, што се, снажно, потврдило у првим послеријатним годинама.

Кад је у питању „широка“ панорама стиха, пјесник „оде“ у посталгично-епске токове мелодије, и тада га читалац, нашега поднебља и класично формиран за „примања“ поезије, најлакше прихвата, у смислу традиционалних поимања. Зоговић пак брзо се отме, и узимајући за мотив сасма актуалан и познат догађај, постаје онај већ добро нам знани пјесник: жустар, полемичан, непомирљив. Постаје рационалан, а то би могло да створи привид противу Зоговића лирика. И овај проблем он експлицитно објашњава: „У револуцији нема погађања, ако хоћемо чисту и праву побједу; њу, прије свега, изводе они који су раскинули окове а предводници су прекаљени борци са свијешћу ослободилачког и борбеног хуманизма; револуцији треба подредити све емоције и личност само нешто значи ако то прихвати и потврди“. Зоговић је, кад треба, употребљавао блиставу мисао — максимуму Михаила Шолохова: Ми смо писали срцем, а наша срца припадала су револуцији. За поезију и револуцију, и по томе геслу, не постоје ни временске ни просторне границе. А на питање шта је аутобиографско у његовој поезији, пјесник каже: „Све што се дешава у свијету око писца и стално обузима његово срце и мисао и заувјек се или врло брзо смјести у његову сјећању. Ја сам, на примјер, посљедње дане антифашистичке Шпаније преживљавао као неизмјерну и неизљечиву личну несрећу. . . И ко ми може рећи да ти дани, и не само ти, нијесу за мене аутобиографско? Ко би могао рећи да у пјесми „Пуста стада“, тим данима посвећеној, није све аутобиографско?“.

Зоговићеве инспирације природни су императиви човјека и пјесника његова профила. Критичар Константиновић каже да је пјесма „Инструкција маслини“ (ушла у антологије и читанке) „инспирација врховне моралности“, пјесников идентитет. / „Уштави, осиви, окори, наквргај! Камен једи! / А устреба ли, испрошупљај се до у рачве. . . / Ти се укрути, па се напрегни, изувјај се у грч / смртан“/. Малобројни критичари и антологичари неподијељено су констатовали да је ово једна од најјачих Зоговићевих пјесама, пјесма ван звукова, слика и асоцијација, особена у нашој савременој поезији. Константиновић ће још рећи да је „инспирација аскетизма“ или „тоталитет перфекције“. Књига „Артикулисана ријеч“, у којој је ова пјесма, умногоме је потврда Зоговићева свеукупног и погледа и односа према мјесту пјесника у животу и улози пјесме која не познаје нити признаје ма какве границе. Говорећи о „уласку“ ове пјесме у јавност, он тражи, и налази, потврду у класичним пјесничким узорима: од Хомера, преко Дантеа, Шекспира, Гетеа, Пушкина, до Мајаковског; и Његоша, разумије се. И овдје је експлицитан: „Поезија у принципу остаје чиста: живот, предмет и циљ; јасноћа, доступност — услов дјеловања и опстанка“. Није то никаква статика; напротив, као дио свеукупне егзистенције, и као свједок и узлета и падова, пјесма не смије да запада у „беспућа и заблуде“; тиме би себе из-

невјерила. „Правци“ и „теорије“, помодни и разноврсни, углавном су процес распадања буржоаске цивилизације, у крајњој паници и антагонизму претвориће се тобоже у „авангардизам“, „липиће језик његове граматичке структуре, логичких синтаксичких веза“, „ријечи — њихових значења, односа у које их оно уводи“. „Језик без смисла и без смисловног функционисања — тај језик је мртав, нечитљиви хијероглифи, који, и кад би се појединачно прочитали, никакав смисао не би дали. Језик је услов за опстанак и прије свега у поезији се надграђује. Погубно је „ослобађање“ од значења ријечи — то су ударци на жилу куцавицу књижевности и поетскога чина. „Авангардисти“, разни епигони и трабанти у литератури, звектаво се представљајући иноваторима, хоће да нас врате у „еру неартикулисаних гласова, крикова боље рећи“, каже нам Зоговић, и закључује: Та хиперпродукција „аутоматске“ и обесмишљене поезије својеврсна је и „срачуната“ девалвација“. „Е, с тим враћањем и повратком, с том хиперпродукцијом и девалвацијом и полемише књига „Артикулисана ријеч“, својим насловом, смислом, схватањем поезије“.

У књизи „Лично, сасвим лично“, има и љубавних пјесама, а остале су „условно“ рефлексивне, полемичко-сатиричне, а неке са саркастичним акцентима. Пјесник се, опет, пита, да ли мотиви за овакве пјесме (љубавне) могу бити, лични, а самим тим да ли су пјесме личне пјесме. „Како писци-комунисти мисле и како историја поезије показује — могу“, вели Зоговић. Ми, пак, уочавамо, у односу на неке, претходне, Зоговићеве исказе, извјесну колизију, иако је мотивски „распон“ у овој књизи изразит, као, на примјер, од пјесме „Малој Мирки“ (из првог циклуса), до „оштре“ пјесме „Позорје“, из циклуса „Правдање са животом“, чији је мото Марксова мисао — „Велике историјске чињенице и догађаји јављају се такорећи два пут: једанпут као трагедија, а други пут као фарса“.

•

Ово што смо, до сада, казали о Зоговићеву поетском чину, и уз неопходну Зоговићеву помоћ, омогућује нам да потпуније разумијемо пјесничково „путовање у прошло столеће“, у просторе и збивања обреновићевске Србије, у доба најизраженије, односно најбруталније политике књаза Милоша. Елиот је рекао да пјесник најјаче сазријева кад њиме почне да овладава историја; они неопходни подстицајни агенси константног тражења и важења; у склопу тога „историјскога погледа“ пјесничкова, важно је да се зна и о улози личности у историји, која може бити двоструко епохална, и ријетко аетична, то јест с ону страну добра или зла.

За мото књиге „Књажеска канцеларија“, пјесник узима дио из Његошева писма за Милоша, као кључ за разумијевање: — „којега грде сви пороци најгорега тирјанина“, а Вук ће рећи, Милошу: „Данас у Србији правитељства нема никаквога, него сте

цијело правитељство ви сами“. Објашњавајући однос према историјској истини у доба Милошеве владавине, Зоговић наглашава како је реакционарна српска историографија, правећи погубне и перфидне маневре, с акцентом да смјена власти настаје уз мирне компромисе, прогласила Милоша за творца нове српске државе. „Међутим, обновитељ српске државности, и то са свим атрибутима независне државе, била је српска аграрно-национална револуција Карађорђева времена. Милош је у нагодбама са Турцима ту државу претворио у вазални однос а Карађорђево тековине подреди својим интересима, а то се дешавало када се Османлијско царство из темеља потреса, устанцима у Грчкој, Влашкој, Арбанији, Босни, на које Милош гледа као на несрећу“. — Ово је, за књигу „Књажеска канцеларија“, историјско-мотивско полазиште пјесниково, у које ће, суптилно и високо-поетски да утка чисте и сугестивне лирске тонове.

Зоговић је акрибијски истраживао грађу из одаја „књажеске канцеларије“ и упознао бројне изворе више аутора, уз изванредно разумијевање народнога епоса. Селективно је средио факта и документа „из прве руке“ и на тим фундамента засновао „Књажеску канцеларију“, у нашој савременој књижевности скоро јединствену поетску хронику, вишезначну у битним компонентама и за књижевну науку и за критичку мисао. Неке су пјесме „слободније компоновање факата“, а друге пак парафраза историјских докумената; за неке су, дословно, преузети дјелови из докумената — реченице, одломци, ријечи (дате курзивом или наводницима). На крају слиједе коментари и одговарајући рјечник. Видимо, дакле, како се ова књига „технички“ припремала; јер је у Зоговићевој „књижевној радионици“ све било на свом мјесту. Наслов књиге је иронично-саркастичне природе, мала деформација синтагме, посуђене од пречанских Срба.

И о овом Зоговићеву дјелу, књижевна критика била је шкрта. Ријетки рецензенти поставили су питања која су и наша: колико, и како, овакав ауторов однос истраживања и верификовања историјске грађе може да буде повод за формирање пјесничке-лирске књиге? Хоће ли, наиме, природа те грађе, неутралисати императив лирског, без којег је та врста поезије ампутирана? Хоће ли, суви докуменат, постати некакав облик „лирског историцизма“? Да ли ће садржаји историјских свједочанстава, на допуњени судовима доцнијих истраживача из више генерација, довести на рачунарске токове у први план, па да, тако, они прави — лирски, буду само пратиоци?

Потпунији одговори на ова сложена теоријска питања још нијесу дати. Критичар, којег помињемо и наводимо више пута, Зоговићев поступак одређује као „искушавање поезије прозом“, конкретније: „искушавање поезије литературом и документарношћу“, а књигу као „затварање у аналогије“ и исфорсирани „алузивни говор“. По њему, Зоговић је узео готове или туђе текстове, које „мултиплицира“ и то „глумачким саживљавањем“, у жељи да демистификује тога туђега „њим самим и његовим језиком“.

Анализујући појам созоклетства (данас: заједништво), и структуру појединих стихова, скоро грубо их извлачећи из ткива пјесама, критичар само једним дијелом сагледава вишеструка значења пишчеве лексике која је, прије свега у овој књизи, риједак примјер њезина опоетизовања у нашој савременој поезији. Закључује да се „Књажеска канцеларија“ може само једанпут читати, јер пјесме у њој нијесу такве да им се поново враћамо.

Прихватајући критичарове оцјене о демистификацији „туђег а њим самим и његовим језиком“, и само дјелимично друге, не можемо се отети утиску да он пренебрегава, или избјегава, ону битну константу — право пјесника на употребу свих слојева лексике, и оне „књажеске“, и славеносрпске, и друге, наравно кад се креативно инкорпорирају у савремено поетско значење. Зоговић је у томе успио, вјерујемо адекватније неголи иједан наш пјесник овога времена. По нашем виђењу и разумијевању, он је, са свом одговорношћу врснога зналца језика у свим димензијама, преузео а не присвојио стару и патинирану лексичку грађу, деархаизовао је, и уткао у ритам своје лексике. И у овој књизи није одступио од својих принципа и императива. Сукобљен је језик господарски и високопарни са оним кукавним и подворничким. А Карађорђево језик је нијем. Мудра и храбра вождова глава ћути, а каже све. Језик насиља и самодржавља скоро да је затамнио језик српске револуције и Вишњићева епоса. У тим и таквим стањима морбидије мисли и језика и превласти инсуфицијентног, фигурира „главна личност“ — књаз-тиранин, аналоган мање или више тиранима и прије и послје. Ту је Зоговићева и историјска и пјесничка окосница, она његошевска / „Ал’ тирјанству стати ногом за врат / Довести га к познанију права / То је људска дужност најсветија“/. Или: / „Све су силе мртве и ништаве / За онога који право мисли“/. Бритки склопови лагане али убојите ироније дати су у „Књажеској канцеларији“ ненаметљивом градацијом, па „историјске истине“, мајсторском руком пјесника, бивају fine лирске нијансе.

*

Зоговић је, у нашој поезији, један од најпримјернијих познавалаца ријечи, њезине умјетничке и етичке чистоте и функције. У његовој поезији строго је артикулисана, јер праву ријеч одабира, мјери, чува је, и на њу ставља акценат, посебно у дијалогу, па од ње, и ка њој, расте драмски интензитет. А кад та ријеч понегда поприми носталгично-нарацијски тон, што зависи од врсте и форме пјесме, опет је у правој функцији. Кад већ говоримо о језику пјесника Зоговића, у теоријској равни, погледајмо тај проблем и из других углова, које, не само у односу на Зоговића, критика махом вербално и рутинерски дотиче и презентује. Казали смо да је данас патинираним и архаизованим па

чак и петрифицираним ријечима, својим дахом и духом у „Књажеској канцеларији“ дао нов живот. Потом, створио је низ нових ријечи, без импровизације и жонглерског насиља, углавном атрибутског карактера али и у другим значењима. (Веома је занимљива Зоговићева етимологија). Оне „старе“ ријечи, које дескриптивна граматика и академијски рјечници овлашно помињу и једва нотирају, за правог пјесника, какав је Зоговић, дио су метафорике у „Књажеској канцеларији“. Оне су, како нам казује Лалић, „стални ослонац и подстицај“. Ни Лалић ни Зоговић никада нијесу ограђени тим ријечима или језиком завичаја; они га природно инкорпорирају у своје дјело, свлачећи колоквијалну скраму. Као и свугдје уосталом, Зоговић је досљедан, још једном да поновимо, у односу на чистоту лексике, чувајући, и тако, достојанство пјесника. Цјелокупним поетским чином окренут је аксиолошкој димензији ријечи. Та ријеч, у његовим повојима и настанку, у дјетињству и ђаковању, није ни смјела ни могла да се унижава и расипа. Морала је да буде истинита, одважна, одмјерена. Била је љуто оружје пријекора и племенита подршка и узданица. Нераскидиви је дио моралних вриједности које су посједовали Зоговићеве преци. Мајка Радована Зоговића, како свједочи син-пјесник, „ријетко је причала, а све је казивала“. („Патња памет рађа“. „Нове нужде рађу нове силе“). И отац му је ријетко говорио и разговарао и нигда уз гусле није запјевао а нико од њега није љепше превлачио чворноватим прстима по струнама змијоликог гудала. Звуци гусала били су његово говорење.

Радован Зоговић рећи ће — да човјечност сматра мјерилом човјека. Израз доброта подразумијева у том појму. То је параметар основних вриједности, морална и „историјска оправданост или неоправданост једног људског поретка“. Својом људском и умјетничком личношћу Зоговић је увијек и чврсто у овим односима, најпоетскије исказан и потврђен „Књажеском канцеларијом“. Подсјетимо се, зато, на крају овог нашег погледа на Зоговића и његову поезију, на уводну и завршну пјесму ове књиге: Чаролија снијега и Епитаф Николици. Унутар прве је сав ужас: сури бедеми, решетке казаматске, „књажеска канцеларија“, обмане, подворништво — а све је прекрила бијела тишина — чаролија снијега. Све је пуно, и све је пусто... Позивајуће се на Фјодора Достојевског да је злочин према дјетету врхунац злочина, Зоговић нам каже разлоге због којих је Николици дјечаку посветио епитаф. Ако смо једном прочитали ову пјесму, морамо јој се чешће враћати.

Слободан ВУЈАЧИЧ

ОТ „УПРЯМЫХ СТРОФ“ ДО „КНЯЖЕСКОЙ КАНЦЕЛЯРИИ“

Резюме

Литературная критика больше всего занималась оценкой отношения Зоговича к политике и идеологии в литературе. Постоянно повторялось и выдвигалось, что он был „партийным демиургом“ в югославской культуре и литературе. Лишь позже, появились настоящие и объективные оценки, особенно благодаря высказываниям Десанки Максимович, Михаила Лалича, Стевана Раичковича и других выдающихся писателей, как наших, так и зарубежных. Литературная критика, постепенно и редко, стала более полно расценивать Зоговича — художника слова, анализировать возникновение его поэзии, идеи вдохновляющие ее, эксплицитность выражения самого автора. Тематический диапазон этого поэта весьма велик: от идеалов о коммунизме как реальном движении, которое изменит лицо мира, до конкретных исторических материалов и переклички с пониманием прошлого и личности в нем по Элиоту. На этих основах создавалась „Княжеская канцелярия“, неповторимая поэтическая хроника в нашей современной литературе. Зогович, с полной ответственностью исключительного знатока языка в всех плоскостях, деархаизировал и внедрил в ритм своей лексики патинированный и петрифицированный лексический материал. Слово в его поэзии строго артикулировано. А слово его родного края не являлось барьером, наоборот, оно естественно инкорпорировалось, освобожденное местного налета. В этом поэтическом слове, для Зоговича человечность является основным параметром ценностей, „исторической оправданностью или неоправданностью той или иной системы человеческого общества“. И поэт Зогович, как художник слова и человек, всегда и непоколебимо был верен этому.